

O carte de rugăciuni a revenit acasă, la Köln

Evreii folosesc două cărți de rugăciune importante. Cea pentru rugăciunile zilnice este numită *Sidur* („aranjare”), iar a doua, exclusiv pentru sărbători, este numită *Machzor* („ciclu”, ca de exemplu în ciclul anului). Cuvântul *machzor* derivă de la rădăcina CHZR (a se întoarce). Se cunosc cărți de rugăciune vechi de peste un mileniu, de exemplu *Sidur*-ul lui Rav Amram Gaon din secolul al IX-lea și *Machzor Vitry* din secolul al XII-lea.

Pe vremea aceea cărțile de rugăciune, fiind manuscrise, erau rare și foarte valoroase. Nu oricine avea un exemplar. Chiar pentru o sinagogă sau o comunitate era lucru mare ca să aibă un *Machzor*. Pe lângă rugăciuni, aceste cărți conțineau și reguli care trebuiau urmate zi de zi (*halachot*), obiceiuri, ritualuri, date importante. Cărțile tipărite de mai târziu erau mult mai ușor de obținut, și aflându-se în fiecare casă, *Machzor*-ul a devenit un fel de „caiet de istorie a familiei”. Pe paginile acestor cărți erau notate toate datele importante ale familiei și prin urmare în zilele noastre aceste cărți au devenit izvoare istorice importante, conținând amănunte din istoria și obiceiurile familiilor evreiești.

Machzor Amsterdam este un manuscris de o valoare artistică deosebită. Numele se datorează faptului că în ultimele secole a fost păstrat la Amsterdam. Studiile efectuate în anii 1920 asupra poeziilor religioase (*piyutim*), a stilului de caligrafie, cât și a ornamentelor artistice, au stabilit că manuscrisul datează din secolul al XIII-lea, înainte de 1280, și a fost scris în comunitatea evreiască din Köln. În secolul al XVII-lea cartea a ajuns la comunitatea sefardă din Amsterdam.

De la începutul secolului XX a fost expusă la muzeul de istorie evreiască din Amsterdam, dar în 2019 cartea s-a întors în orașul unde a fost scrisă, Köln, fiind expusă la muzeul Wallraf-Richartz, într-o cameră special amenajată. Muzeul se află în inima orașului, în centrul vechiului cartier evreiesc din Köln, care a existat până în 1424, când evreii din oraș au fost expulzați. A fost sfârșitul impresionatei comunități evreiești din Köln. Comunitatea evreilor din Germania este una din cele mai vechi din Europa și anul acesta, 2021, sărbătorește 1700 de ani de existență. După Revoluția Franceză, când Köln a fost cucerit de Franța, evreilor li s-a îngăduit să se întoarcă în oraș.

În ultimii ani a început construcția unui muzeu evreiesc situat exact pe teritoriul vechiului cartier evreiesc. În 2006 s-au făcut săpături arheologice, iar obiectele extrem de importante vor fi expuse în noul muzeu. El se numește MiQua, după numele unei băi rituale (*mikve*) ale cărei rămășițe au fost descoperite în timpul săpăturilor. Printre altele au mai fost descoperite două sfeșnice în formă de stea (*menora* sau *Judenstern*). Muzeul, început în 2016, se află încă în construcție. Bineînțeles că și *Machzor Amsterdam* va fi expus acolo.

Evreii din Köln

Comunitatea evreilor din Köln este una din cele mai vechi din Europa, precum și una din cele mai importante din Germania medievală. La începutul anilor 1930 la Köln s-a descoperit cimitirul vechi, care a funcționat până la sfârșitul secolului al XVII-lea. Acolo s-au găsit urme ale existenței evreilor în oraș încă din perioada romană, când orașul se numea Colonia Agrippina. În afară de două edicte împotriva evreilor date de împăratul Constantius al II-lea, (337 - 361), nu avem detalii despre evrei până în secolul al XI-lea. De atunci datează prima sinagogă, care de-a lungul anilor a fost distrusă și reconstruită de trei ori. În 1424 evreii din Köln au fost expulzați și sinagoga a trecut în posesia bisericii. Bombardamentele aliaților din al Doilea Război Mondial au scos la iveală temeliiile sinagogii, care fusese demult uitată.

În Evul Mediu comunitatea a fost devastată de câteva ori. În 1096, în drum spre Țara Sfântă, cavalerii Primei Cruciade au distrus comunitatea, în ciuda eforturilor arhiepiscopului de a o apăra. Au fost uciși în jur de 1000 de evrei, printre care și marele rabin Moșe Cohen Țedek. Unii evrei care s-au convertit au primit posturi oficiale. În a Doua Cruciadă, în 1146, evreii au fost salvați de arhiepiscopul Arnold, care i-a lăsat să se adăpostească și să se apere în Castelul Wolkenburg de pe valea Rinului, lângă Bonn. Pe atunci biserica percepea impozite mari de la evrei. Pentru a-și păstra această sursă de venit, era important să-i apere pe evrei de la furia cruciaților.

În anul 1349, în perioada ciumei negre, evreii s-au adăpostit de furia gloatei în sinagogă, iar apoi au incendiat clădirea, pierind cu toții. (Povestea este destul de puțin credibilă - alte surse prezintă variante diferite.) În această perioadă, comunitatea era condusă de rabin, împreună cu un „episcop al evreilor”, numit de autorități. Comunitatea a fost condusă de-a lungul anilor de câțiva rabini eminenți. Unul dintre ei, Nathan ben Simeon, a copiat cartea monumentală a lui Maimonide (Rambam) *Mișne Tora*. Manuscrisul se păstrează la Budapesta.

Autorizația de ședere a evreilor la Köln a expirat în 1424 și în ciuda insistențelor episcopilor, evreii au fost nevoiți să părăsească orașul. Ei au revenit după 1794, când Renania a fost anexată Franței. Numărul evreilor din oraș a crescut treptat, ajungând la 9.745 la sfârșitul secolului al XIX-lea. Comunitatea avea patru sinagogi, un *bet-midrăș* (casă de studiu), două școli elementare, un liceu, câteva școli religioase, un spital, un orfelinat, un cămin pentru elevi și studenți. Între anii 1904-1911 biroul central al Organizației Sioniste Mondiale se afla la Köln.

În anul 1933, în ajunul venirii la putere a naziștilor, numărul evreilor din oraș întrecea 20.000. Măsurile represive au început la 1 aprilie 1933 cu boicotul nazist al întreprinderilor evreiești. La 5 mai 1933, în Piața Universității au fost arse cărți „evreiești”.

Până în septembrie 1939, peste 40% dintre evrei au emigrat. În „Noaptea de Cristal” (9 noiembrie 1938) sinagogile au fost distruse, magazinele evreilor au fost prădate și mulți evrei au fost deportați în lagăre de concentrare. În toamna anului 1941, ultimii 11.000 de evrei din oraș, au fost goniți spre est.

După război în Köln s-au adunat 600 de supraviețuitori. În 1967 orașul număra 1.321 de evrei. Astăzi orașul are două comunități: una mai mare, ortodoxă și una mai mică, progresistă. Majoritatea evreilor care trăiesc la Köln în zilele noastre sunt veniți din fosta Uniune Sovietică. Comunitate este a patra ca mărime din Germania și are sinagogă, *mikve* (baie rituală), grădiniță, școală, cluburi de tineret, organizație de studenți, mâncare cașer. În 1996 s-a înființat o comunitate liberală care are o sinagogă, lecții de Tora și multe activități. Cimitirul evreiesc este îngrijit și obiectele de cult distruse de naziști au fost adunate și îngropate.

Despre *Machzor Amsterdam*

Cercetătorii din Amsterdam care au studiat manuscrisul au stabilit că acesta datează din secolul al XIII-lea, probabil dinainte de 1280. Realizarea lui a fost probabil finanțată de unul din bogătașii comunității, după obiceiul de vremii. Este una din primele cărți de rugăciune la care a fost decorat cu ilustrații magnifice. Așkenazii au fost primii care au transformat cărțile de rugăciune în opere de artă. Se pare că au luat ideea de la creștinii care își împodobeau cărțile de rugăciune, Bibliile și Evangheliarele. Spre deosebire de cărțile de rugăciune din zilele noastre, cele medievale erau folosite de întreaga comunitate.

Cărțile medievale, fiind manuscrise, erau foarte valoroase. Ele erau scrise pe foi de pergament care erau apoi legate în volum. Atât textul, cât și ilustrațiile erau executate de mână. La sfârșit era un colofon, unde apăreau

numele celor care au contribuit la realizarea cărții. Din păcate colofonul acestui *machzor* s-a pierdut de-a lungul anilor.

Mulți rabini și înțelepți s-au opus introducerii ilustrațiilor în cărțile de rugăciune. Principalul motiv era porunca din decalog: „să nu-ți faci chip cioplit, nici vreo înfățișare...”. Alții s-au opus pentru că imaginile ar putea distra atenția credincioșilor de la rugăciune. Până la urmă majoritatea au acceptat decorațiile cu motive vegetale animale, cunoscute din *Hagadot*.

Nici romanii, nici cruciații, nici biserica și nici naziștii nu au reușit să lichideze această comunitate, în ciuda eforturilor depuse de ei. Ea renaște din cenușă și trăiește din nou în lumina trecutului glorios.

A apărut în revista Baabel, noiembrie 2021